

راهکاری برای تدوین طرح‌واره
یاددهی یادگیری (طرح درس)
مبتنی بر امکانات حداقلی فضای
مجازی

دکتر محمد حسنی

خوب می‌دانیم که ماهیت و ارزش تربیتی که در مدرسه و کلاس درس رخ می‌دهد در ارتباط و تعامل رو در رو و چهره به چهره است. ارزش تجارب یادگیری مدرسه‌ای و کلاسی در این ویژگی‌اش نهفته است. آسیب اصلی تعطیلات مدارس در حذف شرایط تعاملی بین دانش‌آموزان و معلم و بین خود دانش‌آموزان است. در شرایط کنونی که به نظر می‌رسد مهم‌ترین راهبردهای مقابله با آثار تعطیلی مدارس، بهره‌گیری از ظرفیت فضای مجازی است؛ باید بهره‌گیری از این فضا به‌گونه‌ای باشد که مشکل فقدان تعامل را اندکی کاهش دهد.

فضای مجازی باید به‌گونه‌ای در طراحی آموزشی و تدوین طرح درس‌ها مورد استفاده قرار گیرد که بیشترین فرصت تعامل را فراهم کند و دانش‌آموزان را از حالت انفعال خارج سازد. به همین دلیل تلویزیون آموزشی و بسته‌های آموزشی آفلاین از منظر تعامل ضعیف‌ترین راهکار به شمار می‌روند.

در این یادداشت کوتاه تلاش شده است طرح‌واره یاددهی یادگیری برای این منظور صورت‌بندی و پیشنهاد شود. این طرح‌واره پیشنهادی که با استفاده از امکانات شبکه اجتماعی در پیام‌رسان‌ها قابل اجراست، می‌تواند حدی از تعامل و جریان بازخورد را بین دانش‌آموزان و معلم ایجاد نماید؛ زیرا همان‌گونه که گفته شد، عنصر اصلی یادگیری جمعی

این روزها کشور ما با مشکلات مضاعفی دست‌به‌گریبان است. از مهم‌ترین این مشکلات شیوع کروناست. این شرایط، بسیاری از ابعاد زندگی اجتماعی ما را تحت تأثیر خود قرار داده است. مدرسه و کارکرد مدرسه از جمله این‌هاست. مدارس تعطیل شده است، آموزش‌های کلاسی تعطیل شده است و این وضعیت نگرانی‌های زیادی را برای عموم مردم و خانواده‌ها به‌ویژه برانگیخته است. باوجود این در سطح ملی اقدامات قابل‌تقدیری برای مقابله با آثار تعطیلی مدارس صورت گرفته است. در سطوح پایین‌تر از جمله مدرسه و معلم مؤسسات و نهادهای غیردولتی هم نیز اقدامات قابل‌تقدیری در حال انجام است. می‌بینیم که آموزش و یادگیری به‌کل تعطیل نشده است.

معلمان ما باوجود نامرادی‌های زیادی که در طول سالیان دیده‌اند، نشان دادند که بسیار حرفه‌ای هستند. مراد من از حرفه‌ای بودن سطح تخصص نیست بلکه در اینجا سطح تعهد و مسئولیت حرفه‌ای و پای بندی به ارزش‌های اخلاق معلمی است. آن‌ها این روزها متعهدانه به روش‌های گوناگون تلاش می‌کنند تا خلأ تعطیلی مدارس را تا حد ممکن جبران کنند. از آنجاکه این شرایط پیش‌بینی نشده بود، آمادگی برای مقابله با این چالش آن‌چنان نیست. متأسفانه زیرساخت‌های آن‌چنان مناسب مانند اینترنت پرسرعت، پلتفرم‌های آموزشی کلاس درس مجازی توسط مراجع ذی‌صلاح برای این مواقع در کشور فراهم نشده است. در این وضعیت خلاقیت‌های معلمان راهگشای مواجهه با این تعطیلات طولانی است.

که در کلاس درس رخ می‌دهد، همین تعامل و روابط است. این طرح‌واره یاددهی یادگیری کاملاً انعطاف‌پذیر بوده و می‌تواند در دروس مختلف و پایه‌های مختلف مورد استفاده قرار گیرد.

امید که این راهکار پیشنهادی در این شرایط برای هدایت و نظم‌بخشی به تلاش‌های همکاران پرتلاشم مفید افتد. گرچه اطمینان دارم کم‌وبیش این فعالیت‌ها در جریان است و توسط همکاران در سطح کشور دنبال می‌شود. تنها ارزش این نوشتار نظم‌بخشی است. شایان یادآوری است که حداقل موردنیاز برای اجرای این الگو برای طراحی درس ایجاد یک گروه در پیام‌رسان‌هاست. برای اجرای یادگیری یک واحد درسی پیاده کردن نقشه با شش گام زیر مناسب است. ضمناً این طرح‌واره در هر شرایط دیگری که معلمان به آن نیاز داشته باشند قابلیت اجرایی دارد.

گام نخست.....

تعیین و مشخص کردن یکی از واحدهای یادگیری کتاب درسی، پیشنهاد و ارائه منابع و محتوای متناسب با آن. این منابع می‌تواند متن‌ها، فیلم‌ها، فایل‌های صوتی و تصویری، اسلایدها، گیف‌ها و نرم‌افزارهای متناسب با هدف درس باشند. نقشه اولیه فعالیت‌های یادگیری موردنیاز کشیده می‌شود. در

این گام در واقع معلم اقدام به تولید یک بسته فعالیت می‌کند. تا طبق محتوای بسته، دانش آموزان درگیر فعالیت‌های یادگیری شوند. بسته فعالیت چیز پیچیده‌ای نیست. به سادگی می‌تواند شامل چند فعالیت یادگیری نه‌چندان پیچیده باشد مثلاً:

- گوش دادن به فایل صوتی،
- خلاصه کردن درس،
- کشیدن یک نقشه مفهومی از درس،
- بلند خواندن یک متن،
- طرح چند پرسش از درس،
- پاسخ به چند پرسش،
- حل یک مسئله،
- رسم شکل و نمودار

و...

در این گام همچنین هدف یادگیری واحد درسی هم برای همه دانش آموزان به اشتراک گذاشته می‌شود. تا آگاهانه فعالیت‌های پیشنهادی انجام شود.

گام دوم.....

اطلاع‌رسانی و در اختیار قرار دادن بسته فعالیت است تا دانش‌آموزان در منزل با انجام فعالیت‌های پیشنهادی و درگیر شدن با آن محتوای مشخص شده گام‌های اولیه یادگیری را بردارند.

هر زمان مناسب خودشان یادگیری‌های خود را به بگذارند تا دیگران ببینند و در صورت لزوم نظر بدهند. بی‌تردید اگر این نشست در یک‌زمان مشخص صورت گیرد سودمندتر و اثربخش‌تر خواهد بود. این گام ماهیت ارزشیابی تکوینی نیز دارد.

گام پنجم.....

تصویر به‌دست‌آمده از بررسی آنچه دانش‌آموزان به اشتراک گذاشته‌اند در این گام مورد استفاده معلم قرار می‌گیرد. معلم می‌تواند با ایجاد نشست‌های مجازی در گروه (در زمانی مشخص که حتی امکان همه حضور داشته باشند) در گروه فرصت را به حل و فصل مشکلات یادگیری و پاسخگویی به مسائل دانش‌آموزان اختصاص دهد. در این مرحله یادگیری دانش‌آموزان به دلیل ایجاد نوعی تعامل، تعمیق می‌یابد. در این گام هم‌چنین معلم می‌تواند به ارائه فعالیت یادگیری مکمل از نوع تمرینی، ترمیمی و بسط دهنده، به‌صورت گروهی یا فردی اقدام نماید. این تکالیف نیز به تعمیق یادگیری کمک می‌نماید. برای دریافت نتیجه اجرای این تکالیف، بازه زمانی مشخص شده تا دانش‌آموزان آنها را به معلم برسانند.

گام ششم.....

بررسی تکالیف و فعالیت‌های یادگیری است. این فعالیت‌ها توسط معلم بررسی می‌شود. معلم می‌تواند برای بازخورد دادن به‌صورت فردی یا گروهی اقدام نماید. معلم می‌تواند فعالیت‌های یادگیری انجام‌شده، ذخیره نموده تا بعدها شواهدی برای ارزشیابی عملکرد دانش‌آموزان باشد. به‌ویژه دوره متوسطه که معلمان نیازمند نمره مستمر هستند. این شواهد

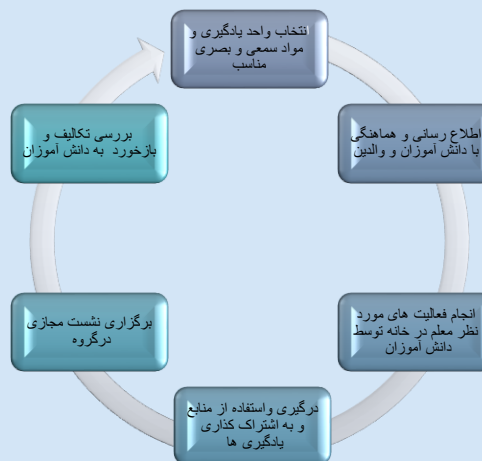
گام سوم.....

بسته فعالیت توسط دانش‌آموزان در منزل باز شده و فعالیت‌های خواسته‌شده انجام می‌گیرد. دانش‌آموزان در این مرحله در صورت لزوم با کمک والدین بسته فعالیت را عملیاتی و اجرا می‌کنند البته روشن است که در این گام دانش‌آموزان هم‌چنین می‌توانند از برنامه‌های تلویزیون آموزشی و سایر منابع کمک‌درسی و کمک‌آموزشی که در اختیار دارند، بهره ببرند. این به امکانات موجود در منزل و توانایی والدین نیز بستگی دارد.

گام چهارم.....

همان‌گونه که در بسته فعالیت آمده معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که بعد از انجام فعالیت‌های پیشنهادی درک و فهم خود را از درس و محتوای مشخص شده در گروه مجازی (کلاس مجازی) که با مدیریت معلم ایجاد شده است به اشتراک بگذارند. این گام در وهله اول نوعی یادگیری دانش‌آموز از دانش‌آموز محسوب می‌شود. در این مرحله معلم می‌تواند فرصت همسال سنجی هم فراهم آورد تا اگر دانش‌آموزان نقد و نظری نسبت به درک و فهم همدیگر از محتوا دارند بیان کنند. مطالعه نظرات و جمع‌بندی‌های دانش‌آموزان در گروه به معلم کمک می‌کند تا از کیفیت یادگیری دانش‌آموزان (فهم‌ها و بدفهمی‌های آنان) اطلاعاتی کسب کند. بر اساس این درک و فهم از وضعیت یادگیری دانش‌آموزان، ممکن است معلم برای دادن چند فعالیت یادگیری مکمل نیز فکر کند. این نشست لزوماً نباید در یک‌زمان مشخص صورت گیرد. بلکه دانش‌آموزان می‌توانند در

می‌تواند منبعی برای نمره‌گذاری تکوینی یا مستمر باشد. در واقع عملکرد دانش آموزان در پوشه‌کار الکترونیکی ذخیره و مدیریت می‌شوند.

نگاره فوق شش گام بحث شده را به‌اجمال به نمایش گذاشته است. بی تردی هنر معلمی در این است که چنین راهکارهایی را با موقعیت کاری خود متناسب نموده و از آن استفاده می‌کند. امید است این یادداشت کوتاه برای معلمان عزیز مفید افتد. در پایان به حکم اخلاق بر خود می‌دانم که از خانم پُرسا، خانم جاماسبی، خانم فاضلی (از استان فارس)، خانم عضایی (از استان اصفهان) و آقای دکتر نویدی (عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش) که با ارائه نظرات خودشان در اصلاح و تنقیح این متن یاریگر من بودند تشکر کنم.

دکتر محمد حسنی: عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش